

Uus eraõigus – miks just selline ja mis saab edasi?

Paul Varul

Tartu Ülikooli tsiviilõiguse professor

1. 15. aastat tagasi oli kuupäevaks 19. oktoober 1991. Kaks päeva varem, 17. oktoobril, oli vastu võetud Maareformi seadus. Just Maareformi seadus oli see, mis andis olulise tõuke uue tsiviilseadluse kiirendatud arengule.

2. Maareformi seadus võimaldas kinnisomandi tekkimise, seega oli kiiresti vaja kehtestada vastavad reeglid. Selline olukord tingis vajaduse ruttu tegutseda ning lihtsaim viis oli kasutada 1940. aasta tsiviilseadustiku eelnõu asjaõiguse osa. Nii sündis 1. detsembril 1993.a. vastu võetud asjaõigusseadus kui 1940.a. tsiviilseadustiku asjaõiguse osa redigeeritud variant.

3. Valides asjaõigusseaduse aluseks 1940.a. tsiviilseadustiku eelnõu, oli valitud ka uue tsiviilõiguse süsteem. Asjaõigusseaduse sellisel kujul koostamisest ja vastuvõtmisest järeldus: 1) uus tsiviilõigus peaks olema kodifitseeritud ja 2) lähtuda tuleks pandektilisest süsteemist.

4. Praegu võib küsida - kas tollane valik oli põhjendatud ja õige? Kas oleks olnud teisi ja paremaid valikuid? Ilmselt võib öelda, et süsteemi valik on ennast õigustanud, pigem on probleem selles, kuidas on õnnestunud tsiviilseadustiku üksikud osad.

5. Viiest osast kõige paremal tasemel on ilmselt tsiviilseadustiku üldosa seadus (TsÜS) ja võlaõigusseadus (VÕS). Neid oli ka kõige põhjalikumalt ette valmistatud, TsÜS ka juba teises, uuendatud redaktsioonis ümber tehtud. Mõlemal puhul on kasutatud kaasaegsed allikmaterjale (PECL, PICC, BGB uuendused, Hollandi tsiviilkoodeks jne.)

6. Asjaõigusseadus oma algsel kujul jäi 1940.a. tasemele, õnneks on asjaõigus vähem dünaamilisem kui näiteks võlaõigus ning ka vanamoodne seadus võimaldas praktilisi probleeme lahendada. Aja jooksul on asjaõigusseadust parandatud. Ka pärimisseaduse puhul võib rääkida õnnestunud algvariandist ning selle pärastisest täiustumisest. Homses eraõiguse sektsioonis toimub pärimisõiguse probleemide arutelu küll pärimisõiguse reformi nimetuse all.

7. Suurem probleem on perekonnaseadusega. Kuna 90-ndate alguses oli palju muid praktilisemaid õigusloome ülesandeid, ei olnud aega ja ka tungivat vajadust perekonnaseadusega piisavalt põhjalikult tegeleda. See on ainuke tsiviilseadustiku osa, mis tuleks asendada uuega. Perekonnaõiguse probleeme arutatakse põhjalikumalt homses eraõiguse sektsioonis.

8. Levinud arvamus, nagu oleks meie uus tsiviilseadustik Saksa õiguse, seega siis BGB, tõlkevariant, ei ole õige. Pandektiline süsteem on küll Saksa õigusele omane, kuid BGB-d ei saa pidada meie tsiviilseadustiku peamiseks allikaks, kuigi BGB mõju on muidugi olemas.

9. Võrreldes endiste liiduvabariikide ja nn. sotsialismimaadega, oleme oma tsiviilseadustikuga heas seisus. Nii võeti Venemaal juba 1994.a. kiiresti vastu uus tsiviilkoodeks, mis on siiski vaid vana koodeksi mõnevõrra muudetud variant. Poolas, Tšehhis, Ungaris ei ole veel jõutud uute tsiviilkoodeksiteni. Lätis kehtib 1937.a. koodeks, Leedus on vastu võetud uus tsiviilseadustik.

10. Edasine tsiviilseadusandluse areng sõltub muuhulgas tsiviilõiguse arengust Euroopas. Praegu on keskseks projektiks Euroopa tsiviilkoodeksi koostamine, milles osalevad ka Eesti tsiviilõigusteadlased. Tõenäoliselt saab tegemist olema nädiskoodeksiga. Eesti jaoks võiks sellel olla vähemalt kahesugune tähendus: 1) TsÜS ja VÕS üldosa võimalik parandamine, kuna täiustatakse ka PECL-it; 2) VÕS eriosa ja asjaõigusseaduse muutmine, kuna tekivad uued eeskujud, mida varem kasutada ei olnud.

11. Võimalik kodifitseerimine ei ole omaette eesmärgiks, kuna ka praegu saame rääkida Eesti tsiviilseadustikust. Pigem saab olla eesmärgiks kõige viie osa edasi-arendamine, s.h. uue perekonnaseaduse vastuvõtmine.

12. Tsiviilõiguse on eraõiguse tuum ja selle kõige mahukam osa. Lisaks tsiviilõigusele on eraõiguse osadeks veel äriõigus, intellektuaalne omand ning rahvusvaheline eraõigus. Äriseadustik vajaks jätkuvat korrastamist – eelkõige osühingute ja aktsiaseltside regulatsiooni vahekorra osas, tulundusühistu kohta käivad normid tuleks viia äriseadustikku, erinevate eraõiguslike juriidiliste isikute liikide kohta käivaid seadusi tuleks enam ühtlustada, mõnede valdkondade õigusnormid, näiteks likvideerimise kohta käivad normid, võiks koondada TsÜS-i.

13. Intellektuaalse omandi valdkonnas on kõik vajalikud üksikseadused olemas. Siiski on autoriõigusseadus pärit 1992. aastast, küll paljude hilisemate parandustega. Tõenäoliselt oleks õige aeg asuda uue seaduse väljatöötamisele, mille käigus oleks mõeldav ka võimalike teoreetiliste lähtekohtade uuendamine. Vastutus intellektuaalse omandi seadusandluse eest on hajutatud erinevate ministeeriumide vahele, puudub ühtne koordineerimiskeskus. Selles osas oleksid muudatused vajalikud, et tagada selle valdkonna seaduste ühtlustatum arendamine.

14. Rahvusvahelise eraõiguse uus seadus kehtib 2002. aastast. Praktikas ei ole tekkinud ületamatuid probleeme, küll on selle valdkonna õigusteaduses on väga suured arengureservid.